

ponent has become a part of the concept under study and keeps evolving, gaining special connotation in the period of Romanticism. However, despite the stable scientific interest both in the aesthetics of the 19th century American literature and in Victorian classics for children, it was only the second part of the 1990s when a number of papers by such scholars as M.J. Hurst, C.F. Levander, R. Bernstein, etc. manifested the beginning of a new era in American child's image investigation.

C. Levander and C.J. Singley (Levander & Singley, 2003) identify the two main research vectors: exploring the image of the child as a philosophical construct with the aim of getting information about national mentality and detecting the influence of fictional images on real young recipients. If the second vector with its distinct psycho-pedagogical connotation confines the sphere of research material mostly to the samples of child-oriented (or adapted) works, the first one, absorbing all variants of literary children's representations, reaches the horizons of almost unlimited interdisciplinarity.

The first approach can be illustrated by C. Levander's standpoint. Interpreting the child's image as a powerful tool of national rhetoric, the scientist emphasizes its ability to establish "a logic of racial difference that linked slavery to black bodies and liberty to white ones in order to found the nation (Levander, 2004, p. 224)". C. Levander uses the cultural metaphors of "an ideal freedom-loving Anglo-Saxon descendant" and "a poor homeless African son" to prove the fact of parallel image manipulation by the representatives of dominant and dependant races. Thus the role of the concept of

"child" can be defined as crucial in the process of constructing national identity on the racial basis.

At the beginning of the 21st century a set of factors such as destabilization of American nuclear family combined with the impact of feminist, gender, and postcolonial studies caused the review and reconstruction of romantic childhood mythology as too sentimental though socially useful ideological manifestation (Literature and the Child, 1999). The works by K. Sanchez-Eppler, J. Mason, S. Honeyman, A. Sorby demonstrate the peculiarities of this process, marking the necessity of considering the category of age along with the traditional categories of race and gender when analyzing a piece of fiction. One can notice the relation of three of the four books to the field of children's literature. It corresponds with C. Levander's requests of bearing in mind the mechanisms of child-oriented fiction when analyzing the child as a concept.

Despite the wide spectrum of studies in American children's literature the basic tendencies can be traced. Not mentioning general theoretical problems — a separate, specific and too broad area, — among the most common are the issues of history, gender aspects, psycho-pedagogical factors of the child-and-fiction interaction, media impact on a young recipient's upbringing, children's literature and the market demands, etc.

All the components of children's literature research process are interrelated, all are connected with sociology and realized in the form of definite works' interpretation.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2019

УДК 821.161.2-31Павленко:087.5:305

О. ГРИНЕВИЧ

ЖІНОЧА ІДЕНТИЧНІСТЬ В СУЧАСНІЙ ПІДЛІТКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІВЧАТ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ МАРИНИ ПАВЛЕНКО «РУСАЛОНЬКА ІЗ 7-В, АБО ПРОКЛЯТТЯ РОДУ КУЛАКІВСЬКИХ»)

Анотація: у статті розглянуто гендерну проблематику в контексті сучасної дитячої / підліткової літератури на матеріалі повісті Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських». Здійснено спробу аналізу протиставлення реального та фантастичного, «світу дорослих» та «дитячого світу» в тексті. Особлива увага звернута на те, як розкривається тема кохання / першої закоханості у художній картині дитячого / підліткового тексту сучасної української літератури.

Ключові слова: жіноча ідентичність, гендерна проблематика, тема кохання, фантастична казка, література для дівчат, література для дітей / підлітків.

DOI: 10.18372/2520-6818.39.13730

Вступ: сучасна українська дитяча / підліткова література перебуває у діалозі з літературою «дорослою», перебирає риси загалом постмодерної картини світу ХХІ століття. Серед важ-

ливих вже «не дитячих» тем сучасної української дитячої / підліткової літератури можемо виокремити такі, як: подолання власних комплексів («Не такий» С. Грідін), раннє дорослі-

шання внаслідок розлучення («Арсен» Ірен Роздобудько), еміграції когось із батьків («Інший дім» О. Луцевська, «Мама по скайпу» збірка упоряд. М. Савкою), проблема вибору майбутньої професії («Кав'ярня на розі» О. Сайко), тема кохання, віртуалізація та технізація спілкування тощо.

Тема кохання у сучасній українській дитячій / підлітковій літературі залишається малодосліджуваною. Сучасні письменники, які творять українські підліткові тексти, все частіше звертаються до цієї складної і вкрай цікавої підліткової проблематики. Спроби поговорити про емоції першого захоплення вже робили такі письменники: О. Луцевська «Задзеркалля», О. Рижко «Дівчина з міста», О. Думанська «Школярка з передмістя», О. Куприян «Солоні поцілунки», збірка оповідань «Чат для дівчат» тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідниками сучасної української літератури для дітей / підлітків є такі науковці, як: Олесь Перетятя, Ольга Папуша, Тетяна Качак, Лілія Овідійчук, Віктор Костюченко, Уляна Гнідець, Раїса Мовчан та ін.

Варто зазначити, що для розвитку гендерних досліджень, а власне, і для феміністичної / жіночої теорії важливими є праці Сімони де Бовуар «Друга стаття», Елейн Шовалтер «Феміністична критика у пуші» та Кейт Мілет «Сексуальна політика». В сучасному українському літературознавстві дослідниками феміністичної критики є Віра Агеева, Ніла Зборовська, Соломія Павличко, Оксана Забужко, Тамара Гундорова, Софія Філоненко та ін.

Постановка проблеми: метою дослідження є тема кохання у художній картині тексту М. Павленко, намір простежити як почуття закоханості допомагає підлітку у формуванні власної ідентичності; також розглянемо особливості гендерної / жіночої літератури для дівчат.

Тема кохання специфічна і складна для нарративної площини дитячої / підліткової літератури. Особливості переживання почуття закоханості у підлітковому та дорослому віці є відмінними за своєю специфікою, емоційною складністю та спектром вираження, а отже, орієнтуючись на реципієнта-підлітка, автори обирають специфічні нарративні стратегії, доступні юному читачеві.

Яскравим прикладом такої розбудови художнього світу є повість М. Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських». Зауважимо, що певною мірою авторка застосовує на ґрунті української дитячої (зокрема підліткової) літератури постмодерну тенденцію, а саме інтертекстуальність. Марина Павленко звертається у своїх текстах до надбань української усної народної творчості, застосовує елементи української історії та алюзії на літера-

турні образи й мотиви. Так, риси українського постмодерного дискурсу з «дорослою» літератури зміщуються на дитячу «територію», зокрема і на казку.

Варто зазначити, що сучасна українська фантастична казка (а саме так ми визначаємо жанр обраного для аналізу твору) увібрала в себе величезний масив прадавніх українських переказів, споконвічний пласт надбань усної народної творчості та репрезентує це в новому ключі з орієнтацією на горизонт очікування теперішнього реципієнта. Ймовірним читачем, адресатом трилогії М. Павленко може бути сучасна юна українка, відкрита до гри з паралельними — фантастичним та реальним — сюжетними планами, які співіснують на сторінках твору. На думку сучасної дослідниці дитячої літератури О. Перетяті, саме казка є однією з культурних умов постмодернізму, яка дозволяє такої гри реалізуватися:

У постмодерній грі казкові мотиви, сюжети, образи незрідка стають предметом переосмислення й стилізації. Казка бере від постмодернізму відчуття свободи й розкутості тощо. (Перетятя, 2012, с. 71).

Центральною темою повісті Марини Павленко є перше підліткове кохання. Дівчинка Софійка по-дитячому закохана у однокласника Вадима Кулаківського, вона думає і говорить у гіперболізованому ключі про його зовнішні й внутрішні хороші якості. Ця історія першого кохання представлена авторкою з використанням елементів традиційного «дорослого» любовного роману: душевні переживання Софійки, неможливість бути разом, своєрідний любовний трикутник «Софійка — Вадим - Ірка Завадчук».

«Русалонька...» не лише у своїй назві, а й у самому тексті містить багато алюзій на українську і світову казкову та фольклорну традицію: у Софійки вдома є «загадкова» шафа, завдяки якій дівчинка здатна подорожувати в часі. Ця тема не є новою у світовій літературі, адже задля фантастичного переміщення дитини у чарівний, інший світ письменники використовують портал: відчинені двері шафи. Ірлансько-англійський письменник, К. С. Льюїс у серії фентезійних казок «Хроніки Нарнії», а зокрема у першій книзі, «Лев, Біла Відьма та шафа», зображує подорож через двері звичайної шафи чотирьох дітей: Пітера, Сьюзан, Едмунда і Люсі у казкову країну Нарнію (Льюїс К, 2002). Відомими на весь світ є й інші твори про магичні подорожі головної героїні «Пригоди Аліси у Дивокраї» і продовження «Аліса в задзеркаллі».

У родині Софійки жінки вірять, що заміжжя буде щасливим, якщо до весільної сукні одягти бабусині коралі; сусідка Баба Валя мешкає у загадковій квартирі навпроти та має чорного

кота — Фантика: «як у казках про відьом — чорний: сажа сажею, самі очі світяться...». Текст містить алюзії на відомі літературні образи, зокрема *Дракули* (головний герой однойменної книги Брема Стокера «Дракула», який знаний світові завдяки численним екранізаціям, театральними постановками та відтворений у картинах і скульптурах). Так, у казці М. Павленко Вадимову собаку звати Дракула. Авторка вміло апелює до іншого літературного образу — *дівчинки-русалоньки*, а саме до казки «Русалонька» Г. Х. Андерсена. Цим інтертекстуальним зв'язком, фактично, пронизана вся книга — Софійка порівнює себе з персонажем улюбленої казки, русалонькою, а Вадима, котрий їй подобається, — з принцом (Павленко М., 2018).

Втім, Марина Павленко по-новому інтерпретує казку Андерсена, подаючи її філософський зміст у рецепції дівчинки-підлітка Софійки. Софійка міркує про кохання як і безліч її ровесниць, котрі ще не мали досвіду реальних стосунків у житті, черпаючи моделі взаємин і «правильних» дій з улюблених казок. Саме тому дівчинка вирішує обрати позицію друга, хоче допомогти Вадиму зняти його родинне прокляття і вивільнити його від проблем. Як і русалонька, дівчинка потребує в сучасному житті реалізувати закладену Г. Х. Андерсеном гендерну стереотипну модель самопожертви заради щастя коханої людини.

Ролан Барт у своїй праці «Фрагменти мови закоханого» описує такі внутрішні переживання героя до об'єкта почуття, як *захоплення, очікування, ототожнення себе з коханою людиною, ревності, співчуття, єднання, спогади* та ін. Він демонструє схожість закоханих у їхніх переживаннях, мисленні й світосприйнятті не так через універсальність почуття любові, як через засвоєну, з літературних джерел зокрема, традицію переживати його. Дослідник наголошує, що в сучасному для нього світі «той, ким захоплюються», нічого не бажає, не робить, нерухомий як образ. «Об'єкт полону стає суб'єктом кохання, а суб'єкт завоювання переходить в розряд улюбленого об'єкта» (Барт Р., 2006, с. 66). Такий висновок Р. Барта на основі твору Й. В. Гете «Страждання юного Вертера» є дотичним і до аналізованого (нами) тексту. Сашко, друг Софійки, закоханий у неї і хоче «дружити», а вона не відповідає йому взаємністю.

Оцінюючи *спогад* як мисленнєву категорію, Р. Барт зазначає, що будь-який спогад, пов'язаний з об'єктом кохання, впливає на мислення закоханого, викликаючи нову хвилю почуття закоханості.

Щасливе або/і жахаюче нагадування якогось предмету, жесту, сцени, пов'язаних з коханою людиною, позначене вторгненням імперфекта граматику мови кохання (Барт Р., 2006, с. 220).

У Софійки навіть просто згадане ім'я Кулаківського, спогад про його погляд, рухи, слова викликає постійне душевне хвилювання, посилення відчуття закоханості та внутрішній неспокій.

Любовне захоплення Р. Барта порівнює з гіпнозом і бажання відчувати його характеризує як внутрішню позитивну установку:

Я ніколи не закохуюся, якщо напередодні не хотів цього; та порожнеча, яку я в собі викликаю (і котрою я невинно пишаюся, подібно до Вертера), - не що інше, як той довший чи коротший час, коли я, не подаючи виду, шукаю доккола, кого б покохати (Барт Р., 2006, с. 65).

Софійка закохується, бо вона відкрита до цього почуття, як і більшість дівчаток, котрі вступають у підлітковий вік. Пошук власної ідентичності дівчинки відбувається шляхом аналізу перших почуттів закоханості та через бентежне почуття до Іншого. Дівчинка підліток задалегідь зорієнтована на кохання, про яке читала в улюблених казках, про яке мріяла. Проекція на Іншого здійснюється через її платонічну симпатію, що живить мрії про майбутнє з її коханим Вадимом. І нехай, можливо, це просто дитяча примарна ілюзія, вона вкрай необхідна їй. Адже кохання, за Р. Бартом, — почуття «текстуальне», що має породжувати в людині тексти (мрії, спогади), подібні до тих, про які вона читала чи які бачила в кіно. Перше кохання Софійки — не просто почуття, а й спроба опинитися всередині улюбленої казки, стати частиною тексту.

По суті, тут ми маємо справу з психологічним ефектом, який Р. Барт називає *ототожненням*: закоханий суб'єкт співвідносить себе з особою або персонажем, що посідає у любовній структурі те ж саме місце, що і він (Барт, 2006, с. 133). Самоідентифікація Софійки відбувається шляхом постійного ототожнення себе з Русалонькою, коли дівчинка порівнює їхні особисті переживання закоханості. З цим казковим персонажем співвідносять її інші герої. Наприклад, Сашко каже: «*Ти зараз на Русалоньку схожа... Ту, що розказувала... І намісто якесь... Нече морське?*» (Павленко М. Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських, 2018, с. 5). Текстуалізація життя, що належить до провідних прийомів сюжетотворення у книжці Марини Павленко, виявляється передусім у тому, що Софійка співвідносить свої дії з діями казкової героїні: «*Русалонька також першою пішла назустріч!..*» (Павленко, 2018, с. 8). Реальність у багатьох епізодах утворює паралель до казкового сюжету. В такий спосіб сцени з реального життя, змальовані Мариною Павленко, набувають додаткового психологічного навантаження: наприклад, коли Софійка прийшла додому до Вадима і зустрілася з його

непривітною бабусею, вона *«почувалася Русалонькою, яка навідалась до відьминих палат за поміччю»* (Павленко М. Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських, 2018, с. 8).

Модель кохання, в якому жінка обов'язково має здійснити акт самопожертви, сформована під впливом улюбленої казки; дівчинка накладає матрицю казкового сюжету на життєві історії кохання дорослих людей. Авторка вибудовує своєрідну алюзійну паралель до казки Андерсена: казковий принц не здатен відповісти на почуття русалоньки і одружується з іншою, а Валентин виявляється звичайним брехуном, у нього вже є дружина і син.

Світосприйняття Софійки подається в творі через призму першого підліткового захоплення. Зіставлення образів Вадима і Софійки дає можливість прослідкувати їх гендерну, ціннісну та типажну контрастність. Підлітки одного віку, проте різної статі переживають відмінні емоції, їх цікавлять різні речі. Дівчатка швидше дорослішають, саме тому раніше переживають захоплення протилежною статтю.

Книжка Марини Павленко не позбавлена традиційного для дитячої літератури дидактичного елемента. Від XIX століття, коли письмо для дітей формується в окремий гатунок літератури, воно регламентується вимогою певної повчальності змісту, а отже, передбачає протиставлення «правильних» і «неправильних» моделей поведінки. Так, відмінними є й ціннісні установки Вадима і Софійки: хлопець, на противагу героїні, не поважає старших, може з легкістю збрехати, взяти чуже (як у випадку з коралюми Софійки), натомість дівчинка відкрита, по-дитячому наївна, чуйна.

Контрастними є образи Кулаківського і кращого друга Софійки Сашка. Образ Софійки багато в чому розкривається через бінарні опозиції, демонструючи суперечливість, складність дорослішання. Авторка в такий спосіб достовірно показує процес формування майбутньої жінки, здатної сприймати світ як серцем, так і розумом.

Казка репрезентує стосунки «дорослих», нашаровуючи їх на дитяче розуміння. «Світ дорослих» вступає в діалог зі «світом дитини», пропонуючи моделі щасливого кохання, проте підліток, осмислюючи ідеальну модель життя, репрезентовану казками, починає усвідомлювати всю складність стосунків «жінка — чоловік» і невідповідність її літературним сюжетам. Відтак закоханість трактується як «дитяче» почуття, співвідносне з казковими традиціями XVIII–XIX ст. Ще однією «дорослою» темою, яка розробляється в тексті, є платонічне кохання. Своєрідну паралель утворюють образи Софійки та її рідної тітки Сніжани, котра ніяк не може вийти заміж. Дівчинка та її тітка наділені спільними рисами, адже обидві вірять у кохан-

ня, хочуть, щоб воно було раз і на все життя. Проте така модель у житті Сніжани руйнується, адже є цілковито книжною, навіть більше — казковою.

Зіставляючи два плани — реальний та казковий, Марина Павленко досягає особливого художнього ефекту, що дозволяє їй з психологічною достовірністю відтворити почуття своїх героїв. Проте не можна сказати, що в «Русалоньці із 7-В» використано елементи казки з єдиною метою — змоделювати ймовірнісну картину психології підлітка. Попри психологічну глибину, твір усе-таки можна віднести до жанру казки, оскільки фантастичні елементи набувають у ньому сюжетотворчого значення.

Казкова модель чарівної подорожі накладається на сучасні реалії й розгортається за тим же принципом, що і у фольклорних творах, проте використовує актуальний для читача XXI ст. антураж. Для відтворення часопросторової організації чарівного потойбіччя авторка використовує метафору комп'ютера: *«Ти диви, як у комп'ютері! Відкриваєш спершу диск, тоді папку, тоді обраний документ. Тут же спочатку шафу, далі кладеш на коліна світлину...»* (Павленко М. Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських, 2018, с. 7).

Висновки: сучасна українська дитяча / підліткова література все частіше звертається до «дорослих» тем, порушує актуальні проблеми сьогодення та намагається вступити в діалог із читачем — підлітком. Однією з актуальних тем є тема кохання, яка вже розроблялась українськими письменниками дитячих / підліткових текстів («Задзеркалля» Оксана Луцкевська, «Дівчина з міста» Олени Рижко, «Солоні поцілунки» Ольги Куприян, Оксана Думанська «Школярка з передмістя» тощо).

Тема кохання в сучасній українській дитячій / підлітковій літературі відтворює елементи «любовного дискурсу», в якому комбінуються традиційні сюжетні моделі. Історія Софійчиного кохання, що втілює такі універсальні компоненти «любовного тексту», як захоплення, очікування, ототожнення себе з коханою людиною, ревності, співчуття, єднання, спогади, як своєрідний «текст Іншого» моделюється за допомогою наскрізної алюзійності та уведення «казкового» плану, паралельного дійсним подіям. Формування власної ідентичності Софійки відбувається через почуття до Іншого. Лише закохуючись, Дівчинка підліток починає дослухатися до себе, аналізувати свої власні переживання та почуття.

Водночас, твір Марини Павленко зберігає структурні компоненти казки як жанру (чарівні предмети; вхід у фантастичне потойбіччя; героїня, наділена здатністю мандрувати в часі), що наближують «дорослі» проблеми, представлені в тексті, до сприйняття юного читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Барт Р. (2006). Фрагменти мови закоханого, Львів: Бібліотека журналу «І», 283.
- Грушевський М., & Я. Левчук. (Ред.). (2006). Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. Київ: Либідь, 256.
- Льюїс К. (2002) *Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа*. Взято з <http://lib.rus.ec/b/324482>.
- Павленко М. (2018). *Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських*. Вінниця: Теза. Взято з <http://www.rulit.net/books/rusalonka-iz-7-v>.
- Перетятя О. (2012) Творчість Зірки Мензатюк і українська дитяча література другої половини ХХ–початку ХХІ століття (Дис. канд. філол. наук), Луганськ.
- Пропп В. Я. (2001) *Морфология волшебной сказки*. Москва: Лабиринт, 192.

А. ГРИНЕВИЧ

ЖЕНСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В СОВРЕМЕННОЙ ПОДРОСТКОВОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ДЛЯ ДЕВОЧЕК (НА МАТЕРИАЛЕ ПОВЕСТИ МАРИНЫ ПАВЛЕНКО «РУСАЛОЧКА С 7-В, ИЛИ ПРОКЛЯТИЕ РОДА КУЛАКОВСКИХ»)

В статье рассмотрено гендерную проблематику в контексте современной детской / подростковой литературы на материале повести Марины Павленко «Русалочка с 7-В, или Проклятие рода Кулаковских». Предпринята попытка анализа противопоставления реального и фантастического, «мира взрослых» и «детского мира» в тексте. Особое внимание в представленном исследовании обращено на то, как раскрывается тема любви / первой влюбленности в художественной картине детского / подросткового текста современной украинской литературе.

Ключевые слова: женская идентичность, гендерная проблематика, тема любви, фантастическая сказка, литература для девочек, литература для детей / подростков.

О. HRYNEVYCH

WOMEN'S IDENTITY IN CONTEMPORARY YOUTH PROSE FOR GIRLS (ON THE MATERIAL OF MARYNA PAVLENKO' NOVEL «THE LITTLE MERMAID FROM THE 7-V, OR THE CURSE OF THE KULAKOVSKY'S FAMILY»)

The article attempted to interpret gender problems in the context of modern child / youth prose on the material of Marina Pavlenko's novel «The Little Mermaid from the 7th, or the Curse of the Kulakovsky's Family». An attempt was made to analyze the contrast between the real and the fantastic, «the world of adults» and «the children's world» in the text. Particular attention in the presented study is drawn to how the theme of love / first love in the art picture of child / adolescent text in contemporary Ukrainian literature is revealed.

Key words: female identity; gender problems; theme of love; a fantastic fairy tale; prose for girls; prose for children and youth.

О. HRYNEVYCH

WOMEN'S IDENTITY IN CONTEMPORARY YOUTH PROSE FOR GIRLS (ON THE MATERIAL OF MARYNA PAVLENKO'S NOVEL «THE 7TH GRADE LITTLE MERMAID, OR THE CURSE OF THE KULAKOVSKY'S FAMILY»)

The theme of love of contemporary Ukrainian prose for children / youth remains little explored. Modern Ukrainian writers who make teen texts are increasingly turning to this complex and extremely interesting teenage problem. Attempts to talk about the emotions of the first admiration have already been made by such writers as O. Ryzhko “Girl from the city”, O. Dumanska “Schoolgirl from the suburbs”, O. Kupriyan “Salty kisses”, collection of stories “Chat for girls” and so on.

The purpose of the study is the theme of love in Maryna Pavlenko's novel “The 7th Grade Little Mermaid, or the Curse of the Kulakovsky's Family”. The intention is to trace how a sense of love helps the teenager in the formation of their own identity; we will also consider the features of gender / women's literature for girls.

The theme of love is specific and complex for the narrative plane of prose for children / youth. The peculiarities of experiencing a sense of love in adolescence and adulthood are different in their specificity, emotional complexity and expression, and therefore, focusing on the adolescent recipient, the authors choose specific narrative strategies available to the young reader.

A striking example of such a development of the artistic world is the novel by M. Pavlenko “The 7th Grade Little Mermaid, or the Curse of the Kulakovsky's Family”. Contemporary Ukrainian prose for children / teenage is increasingly turning to the “adults” themes, violates current problems and is trying to enter into a dialogue with a reader-teenager. One of the topical issues is the theme of love, which has already been developed by Ukrainian writers of children's / teenage texts. The theme of love in modern Ukrainian children's / teenage literature reproduces the elements of “love discourse”, which combines traditional plot models.

The story of Sofiya's love embodying such universal components of the “love text” as admiration, expectation, identification with a loved one, jealousy, compassion, unity, memories, as a kind of “text of the Other” (R. Bart) is modeled with the help of through allusion and the introduction of the “fairy-tale” plan, parallel to actual events. The formation of Sofia's own identity takes place through feelings toward the Other. Just falling in love, a

teenage girl begins to listen to herself, analyze her own experiences and feelings.

At the same time, the novel of Maryna Pavlenko preserves the structural components of the fairy tale as a genre (magic items; the entrance to a fantastic afterlife; the heroine is endowed with

the ability to travel in time), bringing the “adult” problems presented in the text closer to the perception of the young reader.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2019

УДК 821.161.2'06-3.09

ПІДОДВІРНА Марія

НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У РОМАНІ Г. ШКУРУПІЯ «ДВЕРІ В ДЕНЬ»

У статті досліджено наративні стратегії роману Г. Шкурупія «Двері в день». З'ясовано, що у творі актуалізується меніпея як жанрова традиція, а одну із ключових ролей відіграє ненадійний наратор, який втілює авторську стратегію викладу.

Ключові слова: меніпея; ненадійний наратор; наративна стратегія; Г. Шкурупій; експериментальна проза.

DOI: 10.18372/2520-6818.39.13731

Вступ. Перша третина ХХ століття актуалізує пошуки нових художньо-естетичних форм, виражальних засобів. Футуризм як найбільш прогресивна та креативна течія тримався на плечах таких титанів, як М. Семенко, О. Влизько, Г. Шкурупій. Вони оголосили: форма перш за все, «оскільки для них набагато важливіше було те, як написано твір, ніж те, що в ньому стверджується» (Томбулатова, 2014). Деструкція починалась із заперечення літературного канону, експериментування зі словом, технікою написання, формою, рецепцією. Українська критика досить позитивно оцінює прозовий доробок Г. Шкурупія, в тому числі роман «Двері в день». Однак рецензії та аналіз (у тому числі сучасних) дослідників рясніють висновками про невмотивованість та строкатість форми (Л. Старинкевич), жанрово-стильову специфіку твору (І. Теліга), цінність якого полягає лише в формальному експерименті (Л. Смілянський). «Жоден із заходів літературного оформлення не усвідомлений автором остаточно в його функціональній ролі, жоден з них не загострений до того ступеня, коли його починаєш сприймати естетично...» (Томбулатова, 2014, с. 163). Така неоднозначність сприйняття провокує на подальші пошуки шляхів осягнення творчості одного із засновників української лівої прози.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. Аналіз літературознавчих студій щодо творчості Г. Шкурупія засвідчує наявність ряду праць, присвячених проявам різних аспектів теорії карнавалізації: карнавальну маску досліджували О. Васильків, С. Журба, на ігрову складову твору та авторські інтенції звертали увагу А. Біла, С. Жигун, конструкцію прозової авторської форми вивчала О. Філатова. Ми зупи-

нимосся на теорії меніпеї та спробуємо прослідкувати спорідненість ознак жанру та феномену ненадійного наратора, який є домінантою наративної стратегії роману «Двері в день». Вважасмо, таке зіставлення відкриє можливості для кращого розуміння ідеї твору. Мета — дослідити наративні стратегії у романі Г. Шкурупія «Двері в день», спираючись на теорію ненадійної нарації та меніпею як жанрову традицію. Для реалізації поставленої мети передбачено виконання таких завдань: 1) окреслити своєрідність меніпеї, в якій одну з ключових позицій займає наратор; 2) охарактеризувати особливості функціонування ненадійного наратора, який втілює авторську стратегію викладу; 3) виокремити симптоми ненадійного наратора та естетичні ефекти, що виникають при цьому.

Виклад основного матеріалу дослідження. 20–30-ті роки минулого століття позначені подвійним сприйняттям тогочасної реальності: ілюзорною свободою для митців та пильним наглядом комуністичного режиму. Відбувається не тільки тотальна переоцінка цінностей, але й повернення до культури карнавалу. Меніпея — це естракт карнавального світовідчуття; жанрова традиція, що циклічно реалізується за певних обставин у конкретних текстах. М. Бахтін виводить цілий ряд характерних кодів, властивих меніпеї та, як приклад, подає аналіз творів першої величини («Гаргантюа і Пантагрюель», «Дон Кіхот», «Гамлет», «Погляди Трістрама Шенді, джентельмена»). За словами Н. Лобас, «Ознаки меніпеї утворюють інтерпретаційну модель, крізь призму якої текст можна трактувати як конкретну реалізацію карнавальної (меніпейної) традиції певної історико-літературної епохи» (Лобас, 2007, с. 7). На нашу думку, ціка-